

8. AFINNÍ PODPROSTORY A AFINNÍ ZOBRAZENÍ

Jan Paseka

Masarykova Univerzita Brno

Abstrakt přednášky

V této kapitole zavedeme takový pojem podprostoru, který by např. v $\mathbb{R}^3$ zahrňoval **všechny** přímky a roviny, tj. nejen ty procházející počátkem.

Zavedeme tedy definici pojmu **afinního podprostoru** nebo též **lineární variety** a pojmu **afinního zobrazení**.

Těžištěm kapitoly bude klasifikace vzájemné polohy lineárních variet ve vektorovém prostoru.

V celé kapitole K označuje pevné těleso, V označuje nějaký pevný, ale jinak libovolný, vektorový prostor nad tělesem K , m, n jsou přirozená čísla

Obsah přednášky

Obsah

8	Afinní podprostory	4
8.1	Body a vektory	4
8.2	Afinní podprostory	8
8.3	Průnik a spojení afinních podprostorů	25
8.4	Vzájemná poloha afinních podprostorů	39
8.5	Afinní zobrazení	47

Body a vektory I

8 Afinní podprostory a afinní zobrazení

8.1 Body a vektory

Na vektory se díváme jako na orientované úsečky s počátkem v bodě 0. Celý prostor chápeme jako *homogenní*, t.j. všechny body považujeme za rovnocenné a nevyčleňujeme v něm žádný privilegovaný bod za počátek.

Body a vektory II

Afinním prostorem nad tělesem K rozumíme vektorový prostor V nad tímto tělesem (prvky sa z vektorů staly opět body a počátek, t. j. nulový vektor, ztratil svoje výsadní postavení – stal se z něho bod jako každý jiný).

Přesněji:

Body a vektory III

Afinním prostorem $\mathcal{A}$ se zaměřením V rozumíme množinu P spolu se zobrazením $+ : P \times V \rightarrow P$ daným $(\mathbf{p}, \mathbf{v}) \mapsto \mathbf{p} + \mathbf{v}$ tak, že platí.

1. $\mathbf{p} + \mathbf{0} = \mathbf{p}$ pro všechny body $\mathbf{p} \in P$
2. $\mathbf{p} + (\mathbf{v} + \mathbf{w}) = (\mathbf{p} + \mathbf{v}) + \mathbf{w}$ pro všechny vektory $\mathbf{v}, \mathbf{w} \in V, \mathbf{p} \in P$
3. pro každé dva body $\mathbf{p}, \mathbf{q} \in P$ existuje právě jeden vektor $\mathbf{v} \in V$ takový, že $\mathbf{p} + \mathbf{v} = \mathbf{q}$.
Značíme jej $\vec{p\mathbf{q}}$ nebo $\mathbf{q} - \mathbf{p}$.

Body a vektory IV

Běžně budeme užívat značení $p \in \mathcal{A}$ místo $p \in P$, tj. nebudeme rozlišovat mezi afinním prostorem a jeho nosnou množinou.

Uvědomme si, že mezi vektory z V a body z P existuje vzájemně jednoznačná korespondence, můžeme tedy bez újmy na obecnosti ztotožnit V s P .

Afinní podprostory I

8.2 Afinní podprostory

Písmeny p, q, r budeme (i s indexy) značit výlučně body, u, v, w označují zase výlučně vektory, x, y, z mohou podle potřeby označovat body i vektory.

Rovněž se dohodneme, že rozdíl dvou bodů budeme chápat jako vektor a součet bodu a vektoru jako bod.

Afinní podprostory II

Nechť $p, q \in V$, $p \neq q$. **Přímkou** procházející nebo též určenou body p, q rozumíme množinu $\ell(p, q)$, kterou dostaneme tak, že do bodu p umístíme všechny možné skalární násobky vektoru $q - p$.

Typický bod přímky $\ell(p, q)$ má tedy tvar

$$\mathbf{x} = \mathbf{p} + t(\mathbf{q} - \mathbf{p}) = (1 - t)\mathbf{p} + t\mathbf{q},$$

kde $t \in K$, tj.

$$\ell(p, q) = \{s\mathbf{p} + t\mathbf{q}; s, t \in K \ \& \ s + t = 1\} \subseteq V.$$

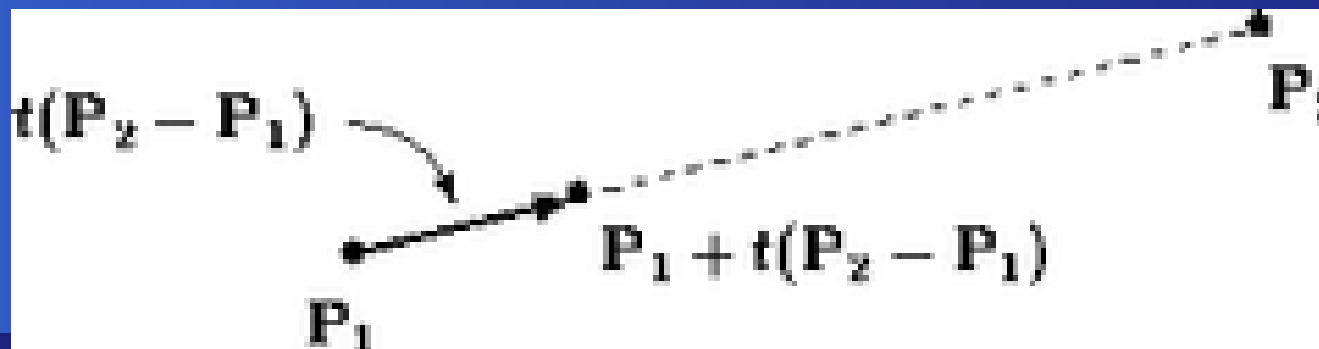
Afinní podprostory III

Tento výraz má smysl i pro $p = q$, tehdy však nejde o přímku ale o jednobodovou množinu $\ell(p, p) = \{p\}$.

Z uvedeného tvaru ihned vidíme, že

$$\ell(p, q) = \ell(q, p)$$

pro libovolné $p, q \in V$.

Afinní podprostory IV

Podmnožinu M vektorového prostoru V nazýváme jeho **afinním podprostorem** nebo též **lineární varietou** ve V , pokud $M \neq \emptyset$ a pro všechna $p, q \in M$ platí $\ell(p, q) \subseteq M$.

Lineární kombinaci, t. j. výraz tvaru

$$t_0\mathbf{p}_0 + t_1\mathbf{p}_1 + \dots + t_n\mathbf{p}_n = \sum_{i=0}^n t_i\mathbf{p}_i,$$

kde $n \in \mathbb{N}$, $\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n \in V$, $t_0, t_1, \dots, t_n \in K$, nazýváme **afinní kombinací** bodů $\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n$, pokud platí $t_0 + t_1 + \dots + t_n = 1$.

Afinní podprostory V

Afinní kombinací bodů budeme chápat jako bod; jiné lineární kombinace bodů než afinní se v našich úvahách nevyskytují.

Každá afinní kombinace je neprázdná, t. j. obsahuje alespoň jeden člen.

Tvrzení 8.2.1 *Pro libovolnou neprázdnou množinu $M \subseteq V$ jsou následující podmínky ekvivalentní:*

Afinní podprostory VI

- (i) M je afinní podprostor ve V ;
- (ii) pro libovolné $\mathbf{p}, \mathbf{q} \in M, s \in K$ platí
$$s\mathbf{p} + (1 - s)\mathbf{q} \in M;$$
- (iii) pro každé $n \in \mathbb{N}$ a libovolné $\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n \in M, t_0, t_1, \dots, t_n \in K$ takové, že

$$t_0 + t_1 + \dots + t_n = 1, \text{ platí}$$

$$t_0\mathbf{p}_0 + t_1\mathbf{p}_1 + \dots + t_n\mathbf{p}_n \in M.$$

Afinní podprostory VII

Věta 8.2.2 *Nechť $M \subseteq V$. Potom M je afinní podprostor ve V právě tehdy, když existuje bod $\mathbf{p} \in V$ a lineární podprostor $S \subseteq V$ tak, že*

$$M = \mathbf{p} + S = \{\mathbf{p} + \mathbf{u}; \mathbf{u} \in S\}.$$

V tomto případě pro všechny $\mathbf{q}, \mathbf{r} \in M, \mathbf{u} \in S$ platí

$$\mathbf{q} - \mathbf{r} \in S, \quad \mathbf{q} + \mathbf{u} \in M, \quad M = \mathbf{q} + S,$$
$$S = \{\mathbf{x} - \mathbf{q}; \mathbf{x} \in M\} = \{\mathbf{x} - \mathbf{y}; \mathbf{x}, \mathbf{y} \in M\}.$$

Afinní podprostory VIII

Důsledek 8.2.3 *Každý lineární podprostor S vektorového prostoru V je jeho afinním podprostorem. Afinní podprostor M vektorového prostoru V je jeho lineárním podprostorem právě tehdy, když $0 \in M$.*

Zaměřením nebo též **směrovým podprostorem** afinního podprostoru $M \subseteq V$ nazýváme lineární podprostor

$$\text{Dir}M = \{\mathbf{x} - \mathbf{y}; \mathbf{x}, \mathbf{y} \in M\} \subseteq V.$$

Afinní podprostory IX

$\text{Dir}M$ je jediný lineární podprostor ve V takový, že $M = \mathbf{p} + \text{Dir}M$ pro nějaké (pro každé) $\mathbf{p} \in M$.
Pro každé $\mathbf{p} \in M$ platí

$$\text{Dir}M = \{\mathbf{x} - \mathbf{p}; \mathbf{x} \in M\}.$$

Zejména je tedy každý afinní podprostor afinním prostorem ve smyslu odstavce 1.

Afinní podprostory X

Pro libovolnou uspořádanou $(n + 1)$ -tici bodů $(\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n)$, vektorového prostoru V , případně pro jeho konečnou podmnožinu $\{\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n\} \neq \emptyset$, označme

$$\ell(\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n) = \{t_0\mathbf{p}_0 + \dots + t_n\mathbf{p}_n; t_0, \dots, t_n \in K \ \& \ t_0 + \dots + t_n = 1\}$$

množinu všech afinních kombinací bodů $\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n$.

Afinní podprostory XI

Z právě dokázaného tvrzení vyplývá, že $\ell(\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n)$ je nejmenší afinní podprostor ve V , který obsahuje všechny body $\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n$; nazýváme ho **afinní obal** bodů nebo i afinní podprostor **generovaný** body $\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n$.

Pro každou neprázdnou množinu $X \subseteq V$ můžeme definovat její **afinní obal** $\ell(\overline{X})$, nazývaný též afinní podprostor **generovaný** množinou X , jako množinu všech (konečných) afinních kombinací bodů z X .

Afinní podprostory XII

Opět platí, že $\ell(X)$ je nejmenší afinní podprostor ve V tak, že $X \subseteq \ell(X)$.

Tvrzení 8.2.4 *Nechť $\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n \in V$. Potom*

$$\ell(\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n) = \mathbf{p}_0 + [\mathbf{p}_1 - \mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n - \mathbf{p}_0],$$

$$\text{Dir}\ell(\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n) = [\mathbf{p}_1 - \mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n - \mathbf{p}_0].$$

Afinní podprostory XIII

Dimenzí nebo též *rozměrem* afinního podprostoru $M \subseteq V$, píšeme $\dim M$, nazýváme dimenzi jeho zameření, tedy

$$\dim M = \dim \text{Dir} M.$$

Body $p_0, p_1, \dots, p_n$ vektorového prostoru V nazýváme **afinně nezávislé**, pokud vektory $p_1 - p_0, \dots, p_n - p_0$ jsou lineárně nezávislé.

Afinní podprostory XIV

Z následujícího očividného tvrzení vyplývá, že body $\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n \in V$ jsou afinně nezávislé právě tehdy, když pro nějaké (pro každé) $0 \leq k \leq n$ vektory $\mathbf{p}_j - \mathbf{p}_k$, kde $0 \leq j \leq n$ a $j \neq k$, jsou lineárně nezávislé.

Tvrzení 8.2.5 *Body $\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n \in V$ jsou afinně nezávislé právě tehdy, když*

$$\dim \ell(\mathbf{p}_0, \mathbf{p}_1, \dots, \mathbf{p}_n) = n.$$

Afinní podprostory XV

Zřejmě 0-rozměrné afinní podprostory ve V jsou právě všechny body $p \in V$ (přesněji, všechny jednobodové podmnožiny ve V). Tyto afinní podprostory nazýváme též **triviální**.

Jednorozměrné afinní podprostory ve V nazýváme **přímkami**. Každá přímka má skutečně tvar $\ell(p, q)$ pro nějaké afinně nezávislé (t. j. různé) body $p, q \in V$.

Dvojrzměrné afinní podprostory ve V nazýváme **rovinami**.

Afinní podprostory XVI

Samotný prostor V je svým *nevlastním* afinním podprostorem.

Pokud $\dim V = n$, tak $(n - 1)$ -rozměrné afinní podprostory ve V nazýváme *nadrovinami*.

Pojmy „bod“, „přímka“ a „rovina“ jsou absolutní v tom smyslu, že závisí jen na dimenzi příslušného afinního podprostoru.

Pojem nadroviny je relativní, protože závisí na vztahu dimenzí afinního podprostoru a celého prostoru.

Afinní podprostory XVII

Pokud $\dim V = 1$ (t. j. pokud samotné V je přímka), tak každý bod ve V je zároveň nadrovinou.

Nadrovinami v dvojrozměrném prostoru (t. j. v rovině) jsou zase všechny přímky.

V trojrozměrném prostoru V pojmy roviny a nadroviny splývají.

V čtyřrozměrném prostoru jsou nadrovinami trojrozměrné podprostory; atd.

V 0-rozměrném (t. j. jednobodovém) prostoru V nejsou přímky, roviny ani nadroviny.

Průnik a spojení AP I

8.3 Průnik a spojení afinních podprostorů

Tvrzení 8.3.1 *Necht' $M, N \subseteq V$ jsou afinní podprostory. Potom $M \cap N$ je afinní podprostor ve V právě tehdy, když $M \cap N \neq \emptyset$. V tomto případě*

$$\text{Dir}(M \cap N) = \text{Dir}M \cap \text{Dir}N.$$

Neprázdnost průniku $M \cap N$ můžeme zaručit za předpokladu, že lineární prostor $\text{Dir}M + \text{Dir}N$ je dostatečně velký

Průnik a spojení AP II

Tvrzení 8.3.2 *Necht' $M, N \subseteq V$ jsou afinní podprostory. Potom*

$$\text{Dir}M + \text{Dir}N = V \Rightarrow M \cap N \neq \emptyset.$$

Spojením afinních podprostorů $M, N \subseteq V$, píšeme $M \sqcup N$, nazýváme afinní obal jejich sjednocení. Tedy

$$M \sqcup N = \ell(M \cup N).$$

Průnik a spojení AP III

Zřejmě $M \sqcup N$ je nejmenší afinní podprostor ve V , který obsahuje M i N , a pro lineární podprostory $S, T \subseteq V$ platí $S \sqcup T = S + T$.

Průnik a spojení AP IV

Tvrzení 8.3.3 *Necht' $M, N \subseteq V$ jsou afinní podprostory.*

(a) Pokud $M \cap N \neq \emptyset$, tak

$$\text{Dir}(M \sqcup N) = \text{Dir}M + \text{Dir}N,$$

$$M \sqcup N = M + \text{Dir}N = N + \text{Dir}M.$$

(b) Pokud $M \cap N = \emptyset$, tak pro $\mathbf{p} \in M, \mathbf{q} \in N$ platí

$$\text{Dir}(M \sqcup N) = [\mathbf{q} - \mathbf{p}] + \text{Dir}M + \text{Dir}N,$$

$$M \sqcup N = M + ([\mathbf{q} - \mathbf{p}] + \text{Dir}N) = \\ N + ([\mathbf{q} - \mathbf{p}] + \text{Dir}M).$$

Průnik a spojení AP V

Poznámka Obě rovnosti z (b) jsou splněné i za předpokladu $M \cap N \neq \emptyset$.

V tomto případě však pro libovolné $\mathbf{r} \in M \cap N$ platí

$$\mathbf{q} - \mathbf{p} = (\mathbf{r} - \mathbf{p}) + (\mathbf{q} - \mathbf{r}) \in \text{Dir}M + \text{Dir}N,$$

takže vektor $\mathbf{q} - \mathbf{p}$ můžeme vynechat.

Průnik a spojení AP VI

Důsledek 8.3.4 *Necht' $M, N \subseteq V$ jsou konečně rozměrné afinní podprostory. Potom*

$$\dim(M \sqcup N) = \begin{cases} \dim M + \dim N - \dim(M \cap N), & \text{pro } M \cap N \neq \emptyset, \\ \dim M + \dim N - \dim(\text{Dir} M \cap \text{Dir} N) + 1, & \text{pro } M \cap N = \emptyset. \end{cases}$$

Průnik a spojení AP VII

Příklad 8.3.5 *Ve vektorovém prostoru V uvažujme konečně rozměrné afinní podprostory*

$$M = \mathbf{p} + [\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m], \quad N = \mathbf{q} + [\mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n].$$

Potom

$$M \sqcup N = \begin{cases} \mathbf{p} + [\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m, \mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n], \\ \text{pro } M \cap N \neq \emptyset, \\ \mathbf{p} + [\mathbf{q} - \mathbf{p}, \mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m, \mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n], \\ \text{pro } M \cap N = \emptyset, \end{cases}$$

Průnik a spojení AP VIII

$$\dim(M \sqcup N) = \begin{cases} \dim[\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m, \mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n], \\ \text{pro } M \cap N \neq \emptyset, \\ \dim[\mathbf{q} - \mathbf{p}, \mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m, \mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n], \\ \text{pro } M \cap N = \emptyset. \end{cases}$$

Průnik a spojení AP IX

Pokud předpokládáme, že jak vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m$ tak vektory $\mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n$ jsou lineárně nezávislé, pak

$$\dim(M \sqcup N) = \begin{cases} m + n - k, & \text{pro } M \cap N \neq \emptyset, \\ m + n - k + 1, & \text{pro } M \cap N = \emptyset, \end{cases}$$

kde $k = \dim([\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_m] \cap [\mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n])$.

Průnik a spojení AP X

Příklad 8.3.6 V sloupcovém prostoru $\mathbb{R}^4$ jsou dané vektory $\mathbf{x} = (1, 2, 3, 4)^T$, $\mathbf{y} = (0, -3, 1, -1)^T$, $\mathbf{z} = (1, 1, 0, 0)^T$, $\mathbf{u} = (0, -2, 4, 3)^T$, $\mathbf{v} = (2, 6, 2, 5)^T$, $\mathbf{w} = (0, 0, 1, 1)^T$ a blíže neurčené body $\mathbf{p}$, $\mathbf{q}$.

Potom $S = [\mathbf{x}, \mathbf{y}, \mathbf{z}]$, $T = [\mathbf{u}, \mathbf{v}, \mathbf{w}]$ jsou lineární podprostory a $M = \mathbf{p} + S$, $N = \mathbf{q} + T$ jsou afinní podprostory v $\mathbb{R}^4$.

Najdeme dimenze lineárních podprostorů $S + T$, $S \cap T$ a afinních podprostorů $M \cap N$, $M \sqcup N$ v závislosti na $\mathbf{p}$, $\mathbf{q}$.

Průnik a spojení AP XI

Lineární podprostor $S + T$ je generovaný sloupci blokové matice

$$\left(\begin{array}{ccc|ccc} 1 & 0 & 1 & 0 & 2 & 0 \\ 2 & -3 & 1 & -2 & 6 & 0 \\ 3 & 1 & 0 & 4 & 2 & 1 \\ 4 & -1 & 0 & 3 & 5 & 1 \end{array} \right),$$

přičemž sloupce levého bloku generují lineární podprostor S a sloupce pravého bloku lineární podprostor T .

Průnik a spojení AP XII

Tato matice je řádkově ekvivalentní s následující blokovou maticí

$$\left(\begin{array}{ccc|ccc} 1 & 0 & 1 & 0 & 2 & 0 \\ 0 & 1 & -3 & 4 & -4 & 0 \\ 0 & 0 & 3 & -3 & 3 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \end{array} \right)$$

ve stupňovitém tvaru, jejíž řádky mají vedoucí prvky ve sloupcích 1, 2, 3 a 6.

Průnik a spojení AP XIII

Vidíme, že vektory x, y, z tvoří bázi S a vektory x, y, z, w bázi $S + T$. Doupravením pravého bloku na řádkově ekvivalentní stupňovitý tvar

$$\begin{pmatrix} 4 & -4 & 0 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

se můžeme přesvědčit, že i vektory u, v, w jsou lineárně nezávislé, tedy tvoří bázi T .

Průnik a spojení AP XIV

Celkem $\dim S = \dim T = 3$, $\dim(S + T) = 4$.

Odtud dle věty o dimenzi součtu a průniku vyplývá $\dim(S \cap T) = 3 + 3 - 4 = 2$.

Tedy $S + T = \mathbb{R}^4$. Odtud pak $M \cap N \neq \emptyset$.

Proto $\dim(M \cap N) = \dim(S \cap T) = 2$. Odtud $\dim(M \sqcup N) = \dim(S + T) = 4$.

Vzájemná poloha AP I

8.4 **Vzájemná poloha afinních podprostorů**

Polohu netriviálních vlastních afinních podprostorů (lineárních variet) $M, N \subseteq V$ budeme klasifikovat na základě dvou kritérií:

Vzájemná poloha AP II

(A) Pokud platí $\text{Dir}M \subseteq \text{Dir}N \vee \text{Dir}N \subseteq \text{Dir}M$, říkáme, že M, N jsou **rovnoběžné** a píšeme $M \parallel N$.

V opačném případě, t. j. pokud platí $\text{Dir}M \not\subseteq \text{Dir}N \ \& \ \text{Dir}N \not\subseteq \text{Dir}M$, říkáme, že M, N **nejsou rovnoběžné**, a píšeme $M \not\parallel N$.

Vzájemná poloha AP III

(B) Pokud platí $M \cap N \neq \emptyset$, říkáme, že M, N **se protínají**.

V opačném případě, t. j. pokud $M \cap N = \emptyset$, říkáme, že M, N **se neprotínají**, neboli, že jsou **disjunktní**.

Vzájemná poloha AP IV

Celkově tedy dostáváme čtyři možnosti:

(1) $M \parallel N$ & $M \cap N \neq \emptyset$, tj. M, N jsou rovnoběžné a protínají se.

V tomto případě platí

$$\text{Dir}M \subseteq \text{Dir}N \Leftrightarrow M \subseteq N \text{ a}$$

$$\text{Dir}N \subseteq \text{Dir}M \Leftrightarrow N \subseteq M.$$

Tedy $M \subseteq N$ nebo $N \subseteq M$. Říkáme, že jedna z lineárních variet M, N je **podvarietou** druhé, neboli, že M, N jsou ve vztahu **inkluze**.

Vzájemná poloha AP V

- (2) $M \parallel N \ \& \ M \cap N = \emptyset$, tj. M, N jsou rovnoběžné a neprotínají se.
Tento případ nazýváme vztahem ***pravé rovnoběžnosti***.

Vzájemná poloha AP VI

(3) $M \not\parallel N$ & $M \cap N \neq \emptyset$, tj. M, N nejsou rovnoběžné a protínají se.

Říkáme, že M, N jsou *různoběžné*.

Vzájemná poloha AP VII

(4) $M \not\parallel N$ & $M \cap N = \emptyset$, tj. M, N nejsou rovnoběžné a neprotínají se.

V tomto případě ještě rozlišujeme dvě další možnosti:

(4a) Ak $\text{Dir}M \cap \text{Dir}N = \{0\}$, říkáme, že M, N jsou **mimoběžné**.

(4b) Pokud $\text{Dir}M \cap \text{Dir}N \neq \{0\}$, říkáme, že M, N jsou **částečně rovnoběžné**.

Vzájemná poloha AP VIII

Tvrzení 8.4.1 *Necht' $M, N \subseteq V$ jsou částečně rovnoběžné lineární variety. Potom $\dim M \geq 2$, $\dim N \geq 2$ a $\dim V \geq 4$.*

Na druhé straně v libovolném vektorovém prostoru V dimenze ≥ 4 není těžké najít příklady částečně rovnoběžných lineárních variet. Např.

$$M = [\mathbf{e}_1, \mathbf{e}_2], \quad N = \mathbf{e}_4 + [\mathbf{e}_2, \mathbf{e}_3]$$

jsou částečně rovnoběžné roviny v K^4 .

Afinní zobrazení I

8.5 Afinní zobrazení

Nechť U, V jsou vektorové prostory nad tímž tělesem K .

Říkáme, že $f: V \rightarrow U$ je **afinní zobrazení**, pokud pro libovolné body $\mathbf{p}, \mathbf{q} \in V$ a skalár $s \in K$ platí

$$f(s\mathbf{p} + (1 - s)\mathbf{q}) = sf(\mathbf{p}) + (1 - s)f(\mathbf{q}).$$

Afinní zobrazení II

Tvrzení 8.5.1 *Nechť U, V jsou vektorové prostory nad tělesem K . Potom zobrazení $f: V \rightarrow U$ je afinní právě tehdy, když pro každé $n \in \mathbb{N}$, všechny body $\mathbf{p}_0, \dots, \mathbf{p}_n \in V$ a skaláry $t_0, \dots, t_n \in K$ takové, že $t_0 + \dots + t_n = 1$, platí*

$$f(t_0\mathbf{p}_0 + \dots + t_n\mathbf{p}_n) = t_0f(\mathbf{p}_0) + \dots + t_nf(\mathbf{p}_n).$$

Afinní zobrazení III

Posunutím neboli **translací** vektorového prostoru V o vektor $\mathbf{u} \in V$ nazýváme zobrazení $V \rightarrow V$ dané předpisem $\mathbf{x} \mapsto \mathbf{x} + \mathbf{u}$.

Zřejmě kompozicí posunutí o vektor $\mathbf{u} \in V$ a posunutí o vektor $\mathbf{v} \in V$ je posunutí o vektor $\mathbf{u} + \mathbf{v}$. Každé posunutí je bijektivní zobrazení; inverzní zobrazení k posunutí o vektor $\mathbf{u}$ je posunutí o opačný vektor $-\mathbf{u}$.

Afinní zobrazení IV

Věta 8.5.2 *Nechť U, V jsou vektorové prostory nad tělesem K . Potom zobrazení $f : V \rightarrow U$ je afinní právě tehdy, když existuje vektor $\mathbf{u} \in U$ a lineární zobrazení $\varphi : V \rightarrow U$ takové, že pro každé $\mathbf{x} \in V$ platí*

$$f(\mathbf{x}) = \varphi(\mathbf{x}) + \mathbf{u}.$$

Afinní zobrazení V

Důsledek 8.5.3 *Nechť U, V jsou vektorové prostory nad tělesem K . Potom*

- (a) *Libovolná translace prostoru V je afinní zobrazení;*
- (b) *libovolné lineární zobrazení $\varphi : V \rightarrow U$ je afinní;*
- (c) *afinní zobrazení $f : V \rightarrow U$ je lineární právě tehdy, když $f(\mathbf{0}) = \mathbf{0}$.*

Afinní zobrazení VI

Zřejmě vektor $\mathbf{u} \in U$ a lineární zobrazení φ jsou podmínkou věty určeny jednoznačně. Zobrazení $\varphi = f - f(0)$ nazýváme **lineární částí** a vektor $\mathbf{u} = f(0)$ **absolutním členem** afinního zobrazení f .

Píšeme též $f = \varphi + \mathbf{u}$.

Afinní zobrazení jsou zevšeobecněním funkcí $f : K \rightarrow K$ tvaru $f(x) = ax + b$, kde $a, b \in K$, které (v případě $K = \mathbb{R}$) v matematické analýze nazýváme lineárními.

Afinní zobrazení VII

Tvrzení 8.5.4 *Nechť U, V, W jsou vektorové prostory nad tělesem K a $g : W \rightarrow V, f : V \rightarrow U$ jsou afinní zobrazení. Potom i jejich kompozice $f \circ g : W \rightarrow U$ je afinní zobrazení.*

$$(f \circ g)(\mathbf{z}) = \varphi(\psi(\mathbf{z}) + \mathbf{v}) + \mathbf{u} = (\varphi \circ \psi)(\mathbf{z}) + \varphi(\mathbf{v}) + \mathbf{u}.$$

Pro lineární zobrazení $\psi : W \rightarrow V, \varphi : V \rightarrow U$ a vektory $\mathbf{v} \in V, \mathbf{u} \in U$ platí

$$(\varphi + \mathbf{u}) \circ (\psi + \mathbf{v}) = (\varphi \circ \psi) + (\varphi(\mathbf{v}) + \mathbf{u}).$$

Afinní zobrazení VIII

Tvrzení 8.5.5 *Nechť U, V jsou vektorové prostory nad tělesem K , $f : V \rightarrow U$ je afinní zobrazení a $M \subseteq V$, $N \subseteq U$ jsou afinní podprostory. Potom $f(M)$ je afinní podprostor v U a $f^{-1}(N)$ je afinní podprostor ve V nebo prázdná množina.*

Protože každé posunutí je bijekce, afinní zobrazení $f = \varphi + \mathbf{u} : V \rightarrow U$ s lineární částí φ je injektivní právě tehdy, když φ je injektivní. Podobně, f je surjektivní právě tehdy, když φ je surjektivní.

Afinní zobrazení IX

Věta 8.5.6 *Nechť $f : V \rightarrow U$ je afinní zobrazení, přičemž V je konečně rozměrný vektorový prostor. Potom pro libovolné $y \in \text{Im} f$ platí*

$$\dim V = \dim f^{-1}(y) + \dim \text{Im} f.$$

Afinní transformací vektorového prostoru V nazýváme libovolné afinní zobrazení $f : V \rightarrow V$.

Afinní zobrazení X

Důsledek 8.5.7 *Nechť $f : V \rightarrow V$ je afinní transformace konečně rozměrného vektorového prostoru V . Potom f je injektivní právě tehdy, když je surjektivní.*

Tvrzení 8.5.8 *Nechť $f : V \rightarrow U$ je afinní zobrazení s lineární částí φ a $\mathbf{u} = f(\mathbf{0})$. Potom f je bijektivní právě tehdy, když φ je bijektivní.*

V tomto případě i inverzní zobrazení $f^{-1} : U \rightarrow V$ je afinní a platí $f^{-1} = \varphi^{-1} - \varphi^{-1}(\mathbf{u})$.

Tedy f^{-1} je kompozicí lineárního zobrazení φ^{-1} a posunutí o vektor $-\varphi^{-1}(\mathbf{u})$.

Afinní zobrazení XI

Nechť U, V jsou konečně rozměrné vektorové prostory a α, β jsou báze v U resp. ve V .

Rozšířenou maticí afinního zobrazení $f : V \rightarrow U$ s lineární částí φ a absolutním členem $\mathbf{u}$ vzhledem na báze β, α nazýváme blokovou matici

$$(f)_{\alpha, \beta} = ((\varphi)_{\alpha, \beta} \mid (\mathbf{u})_{\alpha}).$$

Afinní zobrazení XII

Pokud $\dim U = m$, $\dim V = n$, $\mathbf{A} = (\varphi)_{\alpha, \beta}$ je matice lineárního zobrazení φ v bazích $\beta = (\mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_n)$, α a $\mathbf{a} = (\mathbf{u})_{\alpha}$ je vektor souřadnic vektoru $\mathbf{u}$ v bázi α , tak rozšířenou maticí afinního zobrazení f v bazích β, α je bloková matice

$$(f)_{\alpha, \beta} = ((\varphi(\mathbf{v}_1))_{\alpha}, \dots, (\varphi(\mathbf{v}_n))_{\alpha} \mid (\mathbf{u})_{\alpha}) = (\mathbf{A} \mid \mathbf{a}).$$

Afinní zobrazení XIII

Souřadnice bodu $\mathbf{x} \in V$ v bázi β a souřadnice jeho obrazu $f(\mathbf{x}) \in U$ v bázi α jsou tak spojené rovností

$$(f(\mathbf{x}))_{\alpha} = (\varphi)_{\alpha,\beta} \cdot (\mathbf{x})_{\beta} + (\mathbf{u})_{\alpha} = \mathbf{A} \cdot (\mathbf{x})_{\beta} + \mathbf{a}.$$

Je-li f lineární zobrazení, t. j. pokud $f = \varphi$ a $\mathbf{u} = \mathbf{0}$, nemá význam rozšiřovat matici $(\varphi)_{\alpha,\beta}$ o nulový sloupec.

Afinní zobrazení XIV

Tvrzení 8.5.9 *Necht' U, V, W jsou konečně rozměrné vektorové prostory nad tělesem K a α, β, γ jsou nějaké báze prostorů U, V , resp. W .*

- (a) *Jsou-li $g : W \rightarrow V, f : V \rightarrow U$ afinní zobrazení, které mají v příslušných bazích rozšířené matice $(g)_{\beta, \gamma} = (\mathbf{B} \mid \mathbf{b}), (f)_{\alpha, \beta} = (\mathbf{A} \mid \mathbf{a})$, tak jejich kompozice $f \circ g : W \rightarrow U$ má v bazích γ, α rozšířenou matici*

$$(f \circ g)_{\alpha, \gamma} = (\mathbf{A} \cdot \mathbf{B} \mid \mathbf{A} \cdot \mathbf{b} + \mathbf{a}).$$

Afinní zobrazení XV

(b) *Je-li $f : V \rightarrow U$ afinní bijekce s rozšířenou maticí $(f)_{\alpha,\beta} = (\mathbf{A} \mid \mathbf{a})$ v bazích β, α , tak k ní inverzní zobrazení je afinní bijekce $f^{-1} : U \rightarrow V$, která má v bazích α, β rozšířenou matici*

$$(f^{-1})_{\beta,\alpha} = (\mathbf{A}^{-1} \mid -\mathbf{A}^{-1} \cdot \mathbf{a}).$$